

THE ITALIAN MINORITY IN DIACHRONY

Daniela (Pătru) ILIESCU
PhD Student, University of Craiova

Abstract: It is known today that Italy was and has been a work destination for Romanians since the 1989 Revolution for a better life. Yet, our country, Romania, has been for the Italians the hope for the better for more than a century. The inhabitants of the Italian Peninsula have always been emigrants, their way of life being characterized by mobility, the main reason being that of surviving. The Italian society has always had as the essential economical feature the emigration as the possibility of prospering, being edifying in this way the examples of soldiers, of glass makers, of musicians or of actors etc. Analysing the actual papers, the researchers have noticed the changing that took place in the nineteenth century when the Italian emigration was extending; three types of emigration have been identified: the political one, the seasonal emigration and that towards the American continent. Thus the Italian people have been emigrating a lot in America, then towards the European continent since the 1800.

Keywords: minority, majority, Italians, emigration, migrant workers

Astăzi se știe că Italia a fost și este după Revoluția din 1989 pentru români o destinație spre care se îndreaptă aspirațiile muncitorilor din țara noastră pentru o viață mai bună. Totuși, în urmă cu un secol, România reprezenta pentru muncitorii italieni speranța de mai bine. Locuitorii din Peninsula Italică au fost din cele mai vechi timpuri emigranți, modul lor de viață fiind caracterizat prin mobilitate, principalul motiv fiind instinctul de supraviețuire. Societatea italiană a avut mereu ca trăsătură esențială în economie emigrația ca posibilitate de a prospera, în acest sens fiind edificator exemplul militarilor, al sticlărilor, al muzicienilor sau actorilor etc. Analizând documentele existente, cercetătorii au observat schimbarea produsă în secolul al XIX-lea, secol în care emigrația italiană intră într-un proces de expansiune; au fost identificate trei tipuri de emigrație: cea politică, cea sezonieră și emigrația către continentul american. Astfel, începând cu anul 1800, italienii emigrează masiv în America, apoi, într-o proporție și mai mare, către continentul european.

1. Cauzele mării emigrații italiene

Această expansiune a numărului de emigranți a fost influențată de transformările fundamentale demografice, economice și politice care au dus Italia într-o criză economică dintre care cea mai importantă a fost cea agrară de la sfârșitul secolului al XIX-lea care a fost dublată de sporul demografic pozitiv din mediul rural, populația italiană fiind obligată să găsească alte resurse financiare. O altă cauză a fost, fără îndoială, dezbinarea culturală și lingvistică, deși din punct de vedere politic și geografic exista unitate. Dar cele mai multe diferențe existau, bineînțeles, în domeniul economic, fapt care genera diferențe sociale foarte mari în unele zone ale Italiei.

Așadar, mult visata unificare, așteptată de întreaga clasă politică din Italia, nu a rezolvat problemele economice grave cu care se confrunta poporul italian. Criza agrară de la sfârșitul secolului al XIX-lea nu a făcut decât să agraveze situația economică. Începe astfel marea emigrație din Italia („la grande emigrazione italiana”), proces care a durat aproximativ un secol; vorbim aici de circa 15 milioane de locuitori ai Peninsulei Italice doar în primul val al acestui fenomen. Aproape jumătate dintre ei au emigrat în Europa și ceilalți spre continentul american. De fapt, nu se poate stabili cu exactitate numărul emigranților italieni, deoarece se știe că aceștia au emigrat și înainte de 1876, dar în acest sens nu există statistici oficiale.

2. Primele semne ale sosirii italienilor pe teritoriul românesc

Prezența italienilor pe suprafața teritorială a României este atestată de documente istorice încă din secolul al XII-lea: „În Țara Românească și Moldova prezența italiană este semnalată încă din secolele XII și XIII, când documentele descriu traficul de mărfuri efectuat de corăbii venețiene, pisane, genoveze pe Dunăre, de la gurile ei până aproape de Porțile de Fier, un port cunoscut fiind cel de la Nedeea-Cetate”¹.

Primii coloniști italieni semnați în Ardeal au fost în timpul domniei regelui ungar Geza II (1142-1162) care s-a stabilit la Varadino (Oradea). În secolul al XIV-lea, este dovedită prezența maiștrilor și arhitecților italieni care sunt chemați pentru a construi, în principal, fortărețe și cetăți. În acest sens, amintim Castelul Huniade construit la Timișoara la începutul secolului al XIV-lea pentru Carol Robert de Anjou, regele Ungariei. În locul aceluiași castel, distrus de un incendiu, a fost construit altul tot cu meșteri milanezi, din dorința lui Iancu de Hunedoara, voievod al Transilvaniei și rege al Ungariei în secolul al XV-lea.

Tot în secolul al XV-lea, arhitecți de origine italiană au sosit la noi în țară pentru a ridica cetăți întărite contra turcilor. Chiar Ștefan cel Mare, domnitor al Moldovei, a făcut apel la constructorii italieni pentru fortificarea frontierei estice a Moldovei împotriva tendințelor expansioniste ale turcilor și tătarilor, strategie care s-a dovedit eficientă.

În Transilvania, au lucrat, conform documentelor existente, ingineri și arhitecți de origine italiană încă din timpul lui Matei Corvin. Edificatoare este în acest sens cetatea Oradea care este considerată a fi cea mai bine conservată cetate construită în stilul Renașterii italiene din Europa Centrală. În Alba-Iulia identificăm clădiri care i se datorează arhitectului italian Giovanni Morando Visconti. Sunt înregistrați, de asemenea, în documente pictori italieni în Transilvania dintre care mai cunoscuți au fost Giovanni Battista și Georgius Gyrardi.

În următoarele două secole (secolele XVII-XVIII), documentele existente înregistrează mai multe categorii ocupaționale ale emigranților italieni: vameși, peruchieri, medici, traducători, maștrii de scrimă etc.

3. „La grande emigrazione italiana”

¹ Coord. Dumitrescu Doru, Căpiță Carol, Manea Mihai, *Istoria minorităților din România*, Editura didactică și pedagogică, București, 2008, pag. 56.

După Tratatul de la Adrianopol din 1829, s-a înlesnit navigația vaselor străine pe Dunăre. Așadar, începând cu secolul al XIX-lea, România se situa pe locul al doilea în Europa în ceea ce privește numărul emigranților stabiliți între granițele sale. Trebuie menționate aici orașele Galați și Brăila, orașe în care s-au semnalat comunități importante ale italienilor comercianți care vor deschide case comerciale având ca scop exportul de cereale, limba italiană devenind astfel limba oficială a comerțului în vremea respectivă.

Țara noastră a fost una din țările preferate de emigranții italieni, deoarece în România exista un cadru economic și politic favorabil, România se găsea, după câștigarea Războiului de Independență din 1877 și după ce a devenit regat în 1881, într-o perioadă de prosperitate economică și politică. S-a investit în infrastructură, astfel că au existat șantiere în toată țara care construiau poduri, căi ferate, drumuri, dar și clădiri moderne având ca scop modernizarea României, grație Casei regale și guvernelor din acea perioadă. Într-un asemenea context, era deci nevoie de muncitori specializați. Și, cum țara noastră avea un deficit de forță de muncă, emigranții italieni și-au găsit locuri de muncă bine plătite.

În același secol XIX, austriecii, care erau interesați de exploatarea bogățiilor subsolului redescoperite pe pământul românesc-plumb, aur, argint, cărbune-aduc în Transilvania din Italia constructori de căi ferate, de galerii miniere, de viaducte, mineri, muncitori forestieri etc. Extragerea minereurilor a dus, evident, la dezvoltarea industriei siderurgice și metalurgice, ramuri industriale care aveau nevoie de forță de muncă specializată.

Produsele agricole au devenit pe piața europeană tot mai necesare, această cerere tot mai mare a sporit suprafața cultivată, a introdus mașinile agricole, astfel încât aceste categorii profesionale au fost acoperite tot de emigranții italieni: mecanici, agronomi, veterinari etc. În Oltenia, deoarece existau multe suprafețe de teren necultivat, se recurgea tot la forța de muncă italiană după 1830. Acești emigranți din Italia s-au așezat în preajma orașului Craiova.

Rodica Mixich² semnală în 2013 prezența primilor muncitori în agricultură din Oltenia în anul 1839 care, de cele mai multe ori, veneau cu toată familia în România, evidențiindu-se de majoritarii români prin religia catolică. De-a lungul conviețuirii lor, timp de mai multe generații, se vor constitui familii italo-române.

Aceeași cercetătoare identifica trei tipuri de emigrație italiană în Oltenia: cei veniți să muncească începând cu 1883, cei rămași în Oltenia până în 1940 și cei rămași definitiv după 1950, afirmând că muncitorii sezonieri italieni care lucrau în Europa Centrală și de Est au fost chemați în țară să își îndeplinească serviciul militar în timpul celor două războaie mondiale: „Numărul familiilor de italieni emigrați în Oltenia, în prima fază, este mai mare decât ne-am fi așteptat. Primele liste oficiale întocmite de primărie unde apar italieni s-au găsit în arhivă din 1898. În aceste liste sunt declarații că s-au stabilit în comune începând cu 1883. Presupunem că în această perioadă ei s-au stabilit temporar-sezonier, au revenit în fiecare sezon, au stabilit relații și, în cele din urmă, și-au adus familiile. În registrele parohiale, începând cu 1883, este o adevărată

² Rodica Mixich, *Italianii din Craiova*, <http://www.culturaromana.it>, 09.11.2013.

invazie de familii italiene care, în decursul anilor următori, nu mai apar, ceea ce duce la supoziția că nu au mai revenit în sezonul următor. De asemenea, sunt numeroase familii de emigranți ce provin din aceeași localitate: Arsie (Belluno) – familiile Fauro, Bettini, Strapazone, Polli, Tenale, Mores, Menegars, Cescatto; Belluno – familiile Debiasi, Casagrande, Mariotti, Bethini, Fantini, Vizentin, Biazi, Bellegante, Reviani, Dinale; Cormons (Udine) – familiile Nardin, Vizintin, Muzina, Sgubin; Udine – familiile Philippi, Dellaschiava, Franciscus Dellfrate, Cividino, David Rosa, Ioanes Venturi, Chiavelli; Ospitale (Belluno) – familiile Olivotto, Riccobon; Goritia (Aielo) – familiile Mazochini, Carmilotto, Ustulin (Parohia romano-catolică Craiova, Registrul parohial 1884-1892)³.

Procesul de emigrație a italienilor în țara noastră s-a încheiat după cel de-al Doilea Război Mondial, numărul celor care au rămas pe teritoriul României fiind de aproximativ 8000, după ce la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea România era una din destinațiile sigure pentru acei italieni care își doreau câștiguri mai mari. Țara noastră se afla în această perioadă într-o veritabilă revoluție din punct de vedere al modernizării. Numeroși muncitori italieni au ajutat la construirea unor clădiri în Târgu-Jiu, Craiova, Vâlcea, București etc.

Pentru construcția de lucrări de terasament, zidărie, construcția infrastructurii feroviare, exploatarea ale carierelor de piatră, exploatarea miniere, exploatarea masei lemnoase, foarte mulți italieni veneau în România la muncă din zona Veneto-Pordenone, îndemnați de cei care fuseseră deja aici sezonieri. Printre cei sosiți din Italia, se aflau și specialiști în diverse meserii: artiști, arhitecți, cei cu studii în domeniile respective având funcții care presupuneau supervizarea unor lucrări de anvergură. Este edificator exemplul anteprenorilor italieni Ollivero și Albertozzi, stabiliți în Craiova, care, în anul 1900, cereau autorităților de la București acordul pentru sosirea în România a unor emigranți italieni.

În județul Vâlcea, pentru exploatarea lemnului din zonă au fost aduși muncitori din Italia pe la sfârșitul secolului al XIX-lea, perioadă în care regale Carol I începuse proiectul său de dezvoltare a României. Regele Carol I a decis ca Valea Oltului să fie modernizată prin construirea unei căi ferate moderne care să evidențieze frumusețea locului, în acest sens, fiind construite viaducte și tuneluri cu măiestria muncitorilor și specialiștilor italieni din acest domeniu.

În Dobrogea, după 1877, în localitățile Greci, Măcin, Iacobdeal, Turcoaia s-au așezat italieni din diferite zone ale Italiei, muncitori pricepuți în extregerea și prelucrarea pietrei. Deoarece comunitatea de italieni venită la muncă în România ara destul de numeroasă, foarte des erau aduși profesori de limba italiană pentru a preda în școlile unde studiau copiii emigranților.

Boierul Dimitrie Anghel a adus în zona Iașului, începând cu anul 1879, muncitori italieni pentru a-i lucra pământurile, angajându-se a le da casă și pământ în arendă. Documentele atestă existența a circa 100 de familii. Această comunitate care efectua lucrări în domeniul agricol a fost mutată apoi la Cataloi în Dobrogea.

În Vrancea, dovezile istorice îi atestă pe italieni în jurul anului 1800 în domeniul construcțiilor. În Brașov, italienii pot fi identificați prin 1850, aceștia fiind specialiști în

³ Rodica Mixich, op.cit.

prelucrarea varului, a pietrei și a lemnului; în egală măsură, ei erau prezenți și în agricultură.

La Târgoviște, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, au sosit italienii specialiști în pictură, anteprenariat, construcții, realizând aici o importantă comunitate. Printre emigranții italieni care s-au impus prin măiestria lor se numără constructorii Zamollo, Fugalli, Zanissi. În Țara Hațegului, zonă cu potențial lemons, putem vorbi de nume ca Gonnano, Toniutti, DiGaspero sau Benvenuto.

Cel de-al Doilea Război Mondial, va schimba fundamental traiul emigranților italieni din România: în 1940, italienii cu oarecare avere s-au reîntors în Italia. Mulți au murit în anul 1944 în timpul bombardamentelor din București, alții au fost arestați după ce în țara noastră s-a schimbat regimul politic. După 1951, au fost obligați să se repatrieze aproximativ 40.000 de italieni, fără a lua cu ei prea multe din averea personală. Pentru cei care au rămas s-au închis școlile, bisericile. Trebuie specificat faptul că în țara noastră au rămas doar italienii naturalizați.

Minoritarii de origine italiană au rămas să viețuiască alături de majoritarii români în acest spațiu românesc ce le-a devenit patrie în timp construind, muncind pământul, făcând teatru, muzică. Putem astfel enumera câteva personalități de sorginte italiană: Alexandru Pesamosca, Horia Moculescu, Florin Bogardo, Mișu Fotino, Angela Tomaselli, Cristian Țopescu, Adrian Marino, Edgar Papu, Enrico Fanciotti etc.

Ceea ce caracterizează emigrația italiană din România de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea este aspectul ei sezonier, temporar, deși condițiile de trai din țara noastră erau mai bune.

Italienii care au emigrat pe teritoriul țării noastre, deși proveneau din regiuni diferite ale Italiei, și-au făcut cunoscute valorile comune tradiționale, ceea ce înseamnă că s-au integrat pe deplin în societatea majoritară românească, societate care s-a dovedit de-a lungul timpului îngăduitoare față de străini, fără a-și pierde specificul național. Instituția care a izbutit să închege coloniile, fie ele de la sate, fie de la orașe a fost biserica și religia romano-catolică a italienilor care adunau familia în timpul tuturor evenimentelor creștine mai ales de Crăciun sau de Paște.

Cercetând documentele rămase din perioada căreia i se spune „la grande emigrazione italiana”, se desprinde o concluzie extrem de importantă, și anume că fiecare regiune a țării noastre în care au venit emigranții italieni a avut de câștigat de pe urma activității lor, deoarece ei au adus cu ei experiența tehnologiei cu care luaseră deja contact în patria lor. Este de netăgăduit faptul că ei și-au pus amprenta asupra celor mai importante construcții: „Italienii au participat la construcția marilor și importantelor edificii publice, private și religioase din Alba Iulia, București, Craiova, Târgoviște, Tulcea, Constanța, Turnu Severin, Cluj, Târgu Mureș, Oradea, Beiuș, Câmpulung Muscel, Buzău, Iași, Botoșani, Bârlad, Focșani, Râmnicu Sărat, Piatra Neamț, Călărași, Caracal, Pitești, Târgu Jiu, Calafat, Râmnicu-Vâlcea, Curtea de Argeș, Sinaia, Ocna Sibiului ș.a.,-clădiri reprezentative ale patrimoniului național,-a drumurilor, a căilor ferate, tunelurilor, podurilor, cantoanelor și gărilor din cele trei țări române, la amenajarea porturilor dunărene și maritime, cursurilor și aducțiunilor de apă. Exemple: Castelul Peleş, Palatul CEC, Bursa (actualul sediu al Bibliotecii Naționale),

Muzeul *Grigore Antipa*, Palatul Fundațiilor Regale (Biblioteca Centrală Universitară), Ateneul Român, Cercul Militar, Gara de Nord, Gara de Est, Palatul Justiției, Blocul *Adriatica Asigurări*, Muzeul Național de Istorie, Spitalul *Colțea*"⁴.

4. Concluzii

În perioada postbelică, bisericile, casele de cultură, școlile minorității italiene au fost închise și confiscate de către statul român. Etnicii italieni au fost nevoiți să renunțe la cetățenia italiană, cei care au fost împotriva fiind obligați să se întoarcă în țara lor natală. Fără să exagerăm, prezența italienilor pe aceste meleaguri a îmbogățit material și spiritual poporul în care s-au integrat. Minoritarii italieni au contribuit efectiv la modernizarea tuturor provinciilor românești, iar din punct de vedere cultural au interacționat nu doar cu majoritatea, ci și cu celelalte etnii, păstrându-și, fără îndoială, identitatea spirituală.

Devenind în țara noastră cetățeni cu drepturi depline, având respectul pentru lucrul bine făcut, în tot ce au construit italienii care au trăit în România au pus o parte din setea lor de frumos. Sosiți în țara noastră într-o vreme în care Italia nu avea prea multe de oferit, în România construindu-se enorm, italienii și-au pus amprenta în multe domenii datorită priceperii și hărniciei lor. De-a lungul timpului, emigranții italieni s-au hotărât să rămână pe pământ românesc, și-au întemeiat familii alături de majoritarii români, conviețuind armonios și pașnic, perpetuându-și tradițiile și unii, și alții, împrumutându-le unii de la alții. Deși în sufletul lor se simt italieni, țara în care s-au stabilit a primit de la minoritarii italieni atașamentul și respectul acestora, integrarea lor în comunitatea românească desfășurându-se fără incidente de-a lungul vremii. Așadar, considerăm că minoritatea italiană a avut un rol extrem de important de-a lungul istoriei noastre, mărturiile contribuției lor materiale și spirituale fiind prezente în toate regiunile României.

Bibliography

- Luca, Nicolae, *L'emigrazione storica de Friulani in Romania*, Imbellinum, Italia, 2006.
- Denize, Eugen, *Italia și italienii în cultura română, până la începutul secolului al XIX-lea*, Editura *Mica Valahie*, București, 2002.
- Coord. Dumitrescu, Doru, Căpiță, Carol, Manea, Mihai, *Istoria minorităților din România*, Editura didactică și pedagogică, București, 2008.
- Nicoară, Toader, *Istoria și tradițiile minorităților din România*, Ministerul Educației și Cercetării.
- Carmen-Ionela, Banța (coord.), *Minoritățile din Oltenia. Studii culturale*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2015.
- Giulio, Vignoli, *Sulla minoranza italiana storica di Romania. Gli Italiani dimenticati. Minoranze italiane in Europa*, Giuffrè, Milan, 2000.
- Rodica, Mixich, *Italianii din Craiova*, <http://www.culturalromena.it>, 09.11.2013.

⁴ Coord. Dumitrescu Doru, Căpiță Carol, Manea Mihai, *Istoria minorităților din România*, Editura didactică și pedagogică, București, 2008, pag. 197.